

sluzhby ta Prohramy roboty z kerivnykamy derzhavnykh pidpriumstv, ustanov i orhanizatsii : Ukaz Prezydenta Ukrainy vid 10 lystop. 1995 r. № 1035/95. – Rezhym dostupu : www.guds.gov.ua/control/uk/publish/article?art_id=83457&cat_id=39407.

9. **Pro zakhody** shchodo vdoskonalennia roboty z kadramy v orhanakh vykonavchoi vlady, z kerivnykamy pidpriumstv, ustanov i orhanizatsii : Ukaz Prezydenta Ukrainy vid 19 trav. 1995 r. № 381 // Visn. derzh. sluzhby Ukrainy. – 1995. – № 2. – S. 29 – 30.

10. **Pro Kompleksnu** prohramu pidhotovky derzhavnykh sluzhbovtiv : Ukaz Prezydenta Ukrainy vid 9 lystop. 2000 r. № 1212/2000. – Rezhym dostupu : zakon2.rada.gov.ua/laws/show/1212/2000.

Надійшла до редакції 22.05.14

УДК 352; 316.37

Сергій ЛЕГКОСТУП

Національна академія державного управління
при Президенті України

Дніпропетровський регіональний інститут державного управління

ПСИХОЛОГІЧНІ ДЕТЕРМІНАНТИ ОСОБИСТОЇ ВІДПОВІДАЛЬНОСТІ У ФОРМУВАННІ СЛУЖБОВОЇ ПОВЕДІНКИ ПОСАДОВИХ ОСІБ МІСЦЕВОГО САМОВРЯДУВАННЯ

Аналізується значущість особистої відповідальності посадових осіб місцевого самоврядування, яка характеризує високий рівень розвитку особистості та її регуляторних механізмів. Визначаються психологічні детермінанти особистої відповідальності у формуванні поведінки посадових осіб місцевого самоврядування для передбачування та застосування їх у соціально-психологічній адаптації в умовах різноманітних професійних ситуацій.

Ключові слова: посадові особи місцевого самоврядування, психологічні детермінанти, особиста відповідальність, обов'язок, копінг-поведінка.

Сергей Легкоступ. Психологические детерминанты личной ответственности в формировании служебного поведения должностных лиц местного самоуправления

Анализируется значение личной ответственности должностных лиц местного самоуправления, которая характеризует высокий уровень развития личности и ее регуляторных механизмов. Определяются психологические детерминанты собственной ответственности в формировании поведения должностных лиц местного самоуправления для предупреждения и применения их в социально-психологической адаптации в условиях разнообразных профессиональных ситуаций.

Ключевые слова: должностные лица местного самоуправления, психологические детерминанты, личная ответственность, обязанность, копинг-поведение.

Sergiy Legkostup. Psychological determinants of personal responsibility of local government officials work behavior formation

Significance of personal responsibility of local government officials, which characterize the high level of a personality development and his/her regulatory mechanisms, is analyzed. Psychological determinants of personal responsibility of local government officials work behavior formation to foresee and implement them in social and psychological adaptation in the conditions of various professional situations are determined.

Key words: local government officials, psychological determinants, personal responsibility, duty, coping-behavior.

Для того щоб Україна стала демократичною, соціальною, правовою державою необхідний кваліфікований апарат посадових осіб місцевого самоврядування. У сучасних умовах особливої ролі набуває місцеве самоврядування як спеціальний вид управлінської діяльності населення, тому професійна діяльність посадових осіб, обраних населенням, повинна бути спрямована на розвиток територій та вирішення питань, які обумовлені історичними причинами та природними факторами окремо взятої адміністративної одиниці.

Будучи невід'ємною складовою суспільного життя, посадова особа місцевого самоврядування зазнає впливу. У таких умовах стає необхідним знайти варіант вирішення та подолання життєвих ускладнень, які виникли, для можливості вести повноцінну та продуктивну професійну діяльність у подальшому. Актуальність проблеми обумовила тему наукової статті.

Питаннями з проблем місцевого самоврядування займаються багато науковців. Так, аналіз кадрових процесів в органах місцевого самоврядування, розвиток, підготовку, перепідготовку, підвищення кваліфікації, професійну компетенцію посадових осіб органів місцевого самоврядування, формування їх іміджу, питання територіальної організації місцевого самоврядування висвітлюють О. Батанов, Я. Жовнірчик, А. Коваленко, В. Кравченко, В. Куйбіда, М. Орзіх, С. Саханенко та ін. Питання правового регулювання діяльності посадових осіб органів місцевого самоврядування розкривають такі вчені, як В. Бакуменко, Н. Драгомирецька, С. Дубенко, В. Євдокимов, М. Казанцев, В. Князєв, С. Серьогін, А. Толстоухов, Т. Мотренко, В. Луговий, Н. Нижник, М. Орлатий, В. Рибачук, Ю. Шаров та ін. Однак наукові праці названих учених не вичерпують усю складність проблеми, а скоріше утворюють фундаментальну базу для подальшого її дослідження.

Розуміння відповідальності як обов'язку розглядає А. Спіркін,

який зазначає, що соціальне ставлення суб'єкта до суспільних цінностей, зорієнтоване в об'єктивному вираженні на збереження суспільства в цілому і його членів, що передбачає перш за все усвідомлення суб'єктом обов'язкового і можливого вибору шляхів його реалізації, що значно обмежує розуміння суті та прояву відповідальності в життєдіяльності особистості. Ф. Перлз визначав автентичність особистості, яка усвідомлює свої потреби та бере на себе відповідальність за їх реалізацію. К. Роджерс головною ознакою сформованої особистості називав відповідальність за те, ким вона є. В. Франкл вважав, що відповідальність належить до значущих феноменів людини, який подібно до духовності та свободи є первинним. Л. Колберг, Ж. Піаже, К. Хелкама, Х. Хекхаузен розглядали відповідальність із позиції морального розвитку особистості як етапи формування моральної свідомості. Принципово важливою є думка Ж. Піаже про значущість суб'єктивної відповідальності, яка формується поступово і характеризує високий рівень розвитку особистості та її регуляторних механізмів. А. Блазі розглядає відповідальність як головну моральну інстанцію в розвитку уявлення про особисте «Я», у якому виділяються стадії та кризові періоди.

Незважаючи на широку розробленість питання відповідальності особистості, особистій відповідальності посадових осіб місцевого самоврядування в межах соціальної психології і державного управління присвячена незначна кількість праць. Тому окремі аспекти цієї проблеми потребують докладнішого дослідження.

Мета статті – визначити психологічні детермінанти особистої відповідальності для формування поведінки посадових осіб місцевого самоврядування, що надасть змогу передбачувати та застосовувати механізми їх соціально-психологічної адаптації в умовах різних професійних ситуацій.

Відповідальність є здатністю оптимально співвідносити вимоги життя і власні можливості, що свідчить про готовність до цілісної організації подій і справ, здібність контролювати своє життя і впливати на його хід. У поєднанні з вибором відповідальність є важливою формою оволодіння власною поведінкою і загалом особистісним способом організації життя.

Для того щоб більш детально з'ясувати зміст особистої відповідальності, її роль, значення, регуляторну функцію необхідно розглядати не тільки в контексті поведінки посадових осіб місцевого самоврядування, а й життєдіяльності людини взагалі з визначенням психологічних детермінант відповідальності.

Термін «детермінанта» (від грец. *determinantis* – визначальний) означає фактор, який обумовлює певне явище [17]. Отже, на нашу

думку, мова повинна йти саме про чинники, які визначають специфіку відповідальності – її виникнення, формування, функціонування та прояв.

Різноманітність проявів відповідальності як психологічного феномену не може бути повноцінно вивчена без носія – суб'єкта відповідальності, особистості [15]. Навіть коли йдеться про соціальну відповідальність, суб'єктом якої частіше визначають організацію або колектив, по суті, суб'єктом залишається особистість сама по собі чи об'єднана з іншими в певну групу.

Так, С. Максименко вважає, що особистість – це форма існування психіки людини, яка являє собою цілісність, здатну до саморозвитку, самовизначення, свідомої предметної діяльності й саморегуляції та має свій унікальний та неповторний внутрішній світ [12].

У свою чергу, у словнику-довіднику «Психологія особистості» «особистість» визначається як «людина з її суспільно обумовленим індивідуальним різноманіттям; суб'єкт власної життєдіяльності, який включає в себе всю повноту змісту індивідуального життя в реальному культурно-історичному контексті» [18, с. 178].

Отже, особистість є невід'ємною складовою соціуму, повноцінним та повноправним учасником суспільного життя, впливу якого вона постійно зазнає і, у свою чергу, робить свій внесок або навіть вносить корективи в суспільні процеси як на мікро-, так і на макрорівні [2; 24]. Яскравість і сила особистості виявляються в її своєрідній взаємодії з життєвими обставинами, що набуває форми різноманітних ситуацій [23]. Серед особливих умов існування особистості виділяють: ситуації повсякденності, типові ситуації навчальної та професійної діяльності, складні життєві ситуації тощо [3].

Серед факторів відповідальності в ході взаємодії людини із зовнішнім середовищем виділяють одну з трьох парадигм: 1) ситуативний детермінізм – поведінка людини визначається ситуацією (соціальний контекст стимулює чи обмежує поведінку людини); 2) особистісний детермінізм, який пов'язаний з пріоритетністю особистісних характеристик над ситуативними в поведінці людини; 3) ситуативно-особистісний детермінізм, який розглядає поведінку людини як результат взаємодії та взаємозалежності особистісних та ситуативних факторів [6; 10; 19].

Будь-яка ситуація має розглядатися співвідносно з індивідуальними особливостями того, хто в цій ситуації діє, а ситуація, у свою чергу, змінюється під впливом такої поведінки (діяльності), у результаті чого виникають нові впливи на суб'єкта [11]. Е. Власенкова дотримується принципу «компонентної перспективи», відповідно до

якого «поведінка є функцією особистості, ситуації та їх взаємодії» [4] (тут і далі переклад наш. – С. Л.).

Відповідальна поведінка – це тип соціальної поведінки людини, спрямованої на реалізацію предмета відповідальності (обов'язків, доручень, завдань), яка внутрішньо опосередкована особистісним змістом цього предмета, суб'єктивною імперативністю інстанції відповідальності, а в зовнішньому плані – конкретними соціально-психологічними та матеріальними умовами її реалізації. М. Савчин визначає відповідальність як «субстанційне особистісне утворення, що є потенційною мотиваційною основою відповідальної поведінки» [21].

«Величина» відповідальності обумовлена зовнішніми та внутрішніми чинниками. Так, до внутрішніх чинників відповідальності належать: а) власні можливості особистості щодо реалізації предмета відповідальності (сила волі, здібності, розум, звички); б) особиста значущість (наявність глибокого змісту) завдань, доручень, обов'язків, незалежно від їх об'єктивних труднощів; в) ефективність мотиваційної саморегуляції в ситуації невідповідності між об'єктивними характеристиками предмета та власними інтересами, потребами. До зовнішніх чинників відповідальності належать: а) об'єктивні труднощі завдань, доручень, обов'язків; б) значущість предмета відповідальності для інших людей; в) інстанція відповідальності; г) параметри ситуації виконання завдань; д) зовнішній контроль за реалізацією предмета. Учений дійшов висновку, що «найбільш значущими чинниками повноцінної відповідальності є особистісні чинники, а не зовнішні» [20, с. 10].

Характеристиками ситуації, які можуть впливати на міру відповідальності, є: складність – легкість, підконтрольність – непідконтрольність, можливість прогнозувати чи її відсутність, очікуваність – неочікуваність, значущість – незначущість, визначеність – невизначеність, варіативність (можливість вибору) – однозначність (відсутність вибору), стандартність (типовість) – нестандартність, особисте лідерство – лідерство іншого, наявність чи відсутність ризику [3]. Учені оперують такими поняттями: проблемні ситуації, конфлікти, кризи, стрес, фрустрація тощо. Однак, на думку О. Лібіної, «поняття складної життєвої ситуації узагальнює такі окремі поняття, як стресова, екстремальна, фруструюча, конфліктна, надзвичайна та травмуюча ситуації» [9]. Як зазначає Н. Водоп'янова, «до цього часу відсутня єдина категоризація складних ситуацій (соціальних, професійних тощо) в контексті їх стресогенності та можливих способів адаптації до них» [4].

Під фрустраційною толерантністю розуміється здатність людини протистояти різного роду життєвим труднощам без втрати

своєї психологічної адаптації. Ґрунтується ця толерантність на здатності людини адекватно оцінювати реальну ситуацію і можливість передбачення виходу з неї. Високий рівень розвитку державного службовця і посадової особи місцевого самоврядування передбачає свідому відмову від фрустраційних цілей і висунення нових, прийнятніших і більш досяжних. Фрустраційна толерантність, сформована в процесі життя, певною мірою визначає поведінку посадових осіб у різних, у тому числі й складних професійних ситуаціях. Проте така залежність не може бути однозначною, оскільки в екстремальних умовах більш повно розкриваються всі потенційні ресурси особи.

Ще однією характеристикою, що безпосередньо стосується саморегуляції і особистої відповідальності, є рівень суб'єктивного контролю, який характеризує систему уявлень людини про можливості управління життєвими ситуаціями і про міру відповідальності за їх розвиток. Існує два типи суб'єктивного контролю: інтернальний і екстернальний. Інтернальний тип контролю характеризується сприйняттям значущих для людини подій як наслідок його власних свідомих дій. Людина екстернального типу контролю вважає, що події в її житті не залежать від неї самої, а є результатом випадку або дії інших, могутніших людей або обставин. Такий тип людей є більш конформним, тривожним, підпорядковуваним, менш схильним до планування дій і до реалізації певної, заздалегідь прийнятої лінії поведінки.

Спрямованість аналізу ситуації та вибір форми відповідальної поведінки у ній, на думку О. Алексєєвої та Л. Дементій, визначає локус контролю особистості. Л. Дементій вважає однією з найважливіших особистісних передумов відповідальності у всіх життєвих ситуаціях розуміння того, що особистість буде відповідальною ще до самої дії: її готовність до відповідальності, прагнення взяти відповідальність на себе. Відтак науковець ототожнює цю настанову з поняттям локусу контролю Дж. Роттера, оскільки «вона є достатньо стійкою якістю особистості, що характеризує останню з точки зору того, чому чи кому передусім приписується відповідальність у певних умовах» [1; 6]. При цьому Л. Дементій розділяє поняття відповідальності та локусу контролю. О. Алексєєва зазначає, що останній є ширшим поняттям, ніж відповідальність [6]. На наявність тісного зв'язку відповідальності та локусу контролю вказують результати досліджень Л. Дементій, В. Прядєїна, М. Савчина [16; 19].

Відображення як самої ситуації, її учасників, так і особистості як суб'єкта життєдіяльності в ній, його відповідальності, переживань, роздумів тощо здійснюється за допомогою особливої

властивості індивіда – рефлексії. На думку А. Карпова, «рефлексія в кінцевому результаті є усвідомленням практики» [7].

Здатність до рефлексії об'єднує функції поведінки та управління людини своїми вчинками. Тому, будучи багатоаспектним явищем, рефлексивність включається майже в усі рівні усвідомлюваної психічної активності і переважно визначає ефективну адаптацію особистості до зовнішнього світу: природного та соціального оточення [22].

Адаптація особи забезпечується активною регуляцією власної поведінки і діяльності в процесі взаємодії із соціальним середовищем. Регулювальником поведінки є самосвідомість, до структури якої входять пізнавальний, емоційний і вольовий компоненти. Пізнання в самосвідомості є самопізнанням (саморозумінням), емоційно-ціннісне ставлення – ставленням до себе, дієво-вольова сфера – саморегуляцією. При цьому ставлення до себе має особливе значення, оскільки воно відображає міру емоційно-психологічного благополуччя, сприяє формуванню і розвитку адекватного уявлення про себе і самосвідомості в цілому, що є необхідною умовою її адаптації. Тому першим кроком на шляху вивчення дезадаптації особи стає дослідження ставлення до себе і самооцінки.

На нашу думку, у межах зазначеної проблеми необхідно розглянути копінг-поведінку особистості, яка формує особисту поведінку людини. Сьогодні не існує єдиної класифікації копінг-поведінки. Загалом копінг-стратегії можна умовно розділити за такими критеріями: а) емоційно чи проблемно-фокусовані копінг-стратегії (за принципом «роботи з проблемою» чи «роботи зі ставленням до проблеми»); б) когнітивно-, емоційно- чи поведінково-орієнтовані копінг-стратегії залежно від психічних процесів, які їх обумовлюють; в) копінг-стратегії за ступенем контролю над ситуацією (прямі/непрямі дії, просоціальна/антисоціальна поведінка, активні та пасивні стратегії); г) ефективний (успішний) чи неефективний (неуспішний) копінг, де критерієм ефективності є зниження вразливості до стресів [8; 13].

Однією з ефективних копінг-стратегій вважають стратегію прийняття відповідальності. Ця стратегія є достатньо специфічною, оскільки містить певні вимоги до людини, яка її обирає. Її можна назвати стратегією сильної, зрілої особистості, яка передбачає визнання власних помилок чи недоліків, їх аналіз з метою виправлення [5].

У проблемі копінг-поведінки виділяють також ресурсний підхід, у межах якого розглядають широкий спектр різноманітних ресурсів як середовища (доступність інструментальної, моральної, емоційної, соціальної допомоги з боку соціального оточення), так і особистісні (відповідальність, оптимізм, конструкти «життєстійкості», самоефективності) [14].

Отже, ми розглянули особистісні та ситуативні детермінанти

відповідальності в загальному вигляді. На нашу думку, відповідальність не є однаковим критерієм для особистостей, вона є способом відповідального реагування, яке формує поведінку людини, що залежить як від індивідуального змісту сформованої відповідальності, так і від особистісних та ситуаційних механізмів та умов реалізації відповідальної поведінки.

Отже, відповідальність посадових осіб місцевого самоврядування як аспект цілісної відповідальної поведінки особистості зазнає подвійної детермінації: по-перше, з боку особистісних властивостей, по-друге, з боку ситуації. У свою чергу, задоволеність особистості як функціональний стан посадової особи, як оцінка результатів власного життя та діяльності є важливим поняттям під час аналізу відповідальності, оскільки вона є показником гармонії між необхідністю та потребами і пов'язана з одержанням результату, який досягається власними силами шляхом подолання труднощів. Важливість урахування задоволеності пов'язана з тим, що вона сприяє наступній активності особистості, що дуже важливо в умовах прийняття управлінського рішення.

За нових обставин посадова особа, її характеристики та якості, зокрема відповідальність, зазнають впливу, який позначається на подальшій її поведінці. Однією з ключових характеристик відповідальної особистості, а саме посадової особи місцевого самоврядування, є її готовність до подолання труднощів. Головне, чого можна досягти в подібних випадках, – це навчити посадову особу передбачати наслідки своєї поведінки, корелювати її в конкретних умовах, тренувати відчуття відповідальності за свою поведінку, розширювати тимчасові перспективи, руйнувати неадекватні механізми психологічного захисту.

Список використаних джерел

1. Агеев В. С. Атрибуция ответственности за успех или неудачу группы в межгрупповом взаимодействии / В. С. Агеев // *Вопр. психологии.* – 1982. – № 6. – С. 101 – 106.
2. Брушлинский А. В. К проблеме субъекта в психологической науке / А. В. Брушлинский // *Психол. журн.* – 1992. – № 6. – С. 3 – 12.
3. Бурлачук Л. Ф. Психология жизненных ситуаций / Л. Ф. Бурлачук, Е. Ю. Коржова. – М. : Рос. пед. агентство, 1998. – 263 с.
4. Власенкова Е. Г. Ответственность как возможность / Е. Г. Власенкова : материалы XII город. науч.-практ. конф. преподавателей и студентов / ЮСПИЭПИ. – Южно-Сахалинск : Изд-во ЮСИЭПИ, 2005.
5. Головкин Н. А. Свобода и моральная ответственность / Н. А. Головкин. – М. : Знание, 1973. – 63 с.
6. Дементий Л. И. Ответственность как ресурс личности : монография / Людмила Ивановна Дементий. – М. : Информ-Знание, 2005. – 188 с.

7. **Карпов А. В.** Психология рефлексивных механизмов деятельности / А. В. Карпов. – М. : Ин-т психологии РАН, 2004. – 424 с.
8. **Кузнецова В. С.** Формирование социальной ответственности у студентов педагогического вуза / В. С. Кузнецова, В. С. Морозова // Сов. педагогика. – 1983. – № 5. – С. 93 – 96.
9. **Леонтьев Д. А.** Феномен ответственности: между недержанием и гиперконтролем / Д. А. Леонтьев // Экзистенциальное измерение в консультировании и психотерапии. – Т. 2. – Бирштонас ; Вильнюс : ВЕАЭТ, 2005. – С. 7 – 22.
10. **Ложкін Г. В.** Поняття відповідальності в історико-філософському психологічному дискурсі / Г. В. Ложкін, О. В. Лазорко // Психологія і суспільство. – 2003. – № 4. – С. 61 – 71.
11. **Ломов Б. Ф.** Методологические и теоретические проблемы психологии / Б. Ф. Ломов. – М. : Наука, 1984. – 444 с.
12. **Максименко С. Д.** Психологія особистості / Максименко С. Д., Максименко К. С., Папуча М. В. – К. : КММ, 2007. – 296 с.
13. **Морозкина Т. В.** Формирование внутренней ответственности (на материале дежурства школьников по классу) : автореф. дис. ... канд. психол. наук : 19.00.07 / Морозкина Татьяна Васильевна. – М., 1984. – 20 с.
14. **Москаленко В. В.** Психологія соціального впливу : навч. посіб. / В. В. Москаленко. – К. : Центр учбової л-ри, 2007. – 448 с.
15. **Муздыбаев К.** Психология ответственности / К. Муздыбаев. – Л. : Наука, 1983. – 240 с.
16. **Полякова О. Н.** Стресс: причины, последствия, преодоление / О. Н. Полякова ; под ред. А. С. Батуева. – СПб. : Речь, 2008. – 144 с.
17. **Психологическая** энциклопедия / [под ред. Р. Корсини, А. Ауэрбаха]. – [2-е изд.]. – СПб. : Питер, 2006. – 1096 с.
18. **Психологія** особистості : словник-довідник / [за ред. П. П. Горностая, Т. М. Титаренко]. – К. : Рута, 2001. – 320 с.
19. **Рудковский Э. И.** Свобода и ответственность личности / Э. И. Рудковский. – Минск, 1986. – 152 с.
20. **Румянцева Н. Н.** Психологические условия развития социально-ответственного поведения подростков : автореф. дис. ... канд. психол. наук : 19.00.07 / Румянцева Наталья Николаевна. – М., 1990. – 18 с.
21. **Савчин М. В.** Психологічні основи розвитку відповідальної поведінки особистості : дис. ... д-ра психол. наук : 19.00.07 / Савчин Мирослав Васильович. – К., 1997. – 410 с.
22. **Сохань Л. В.** Развитие личности: целеполагание и ответственность / Л. В. Сохань, Л. И. Гряданова // Человек: перестройка мышления и поведения. – К., 1991. – С. 88 – 92.
23. **Чепелєва Н. В.** Життєва ситуація особистості / Н. В. Чепелєва // Основи практ. психології. – К. : Либідь, 1999. – С. 112 – 135.
24. **Швалб Ю. М.** Методологія експертного дослідження в психології / Ю. М. Швалб // Психологічні чинники розвиваючого навчання в різних освітніх системах : посібник / за заг. ред. акад. С. Д. Максименка. – К. : Ін-т психології ім. Г. С. Костюка АПН України, 2000. – С. 42 – 56.

List of references

1. **Ageev B. C.** Atributsiya otvetstvennosti za uspeh ili neudachu gruppyi v mezhrupnovom vzaimodeystvii / V. S. Ageev // Vopr. psihologii. – 1982. – № 6. – S. 101 – 106.
2. **Brushlinskiy A. V.** K probleme sub'ekta v psihologicheskoy nauke / A. V. Brushlinskiy // Psihol. zhurn. – 1992. – № 6. – S. 3 – 12.
3. **Burlachuk L. F.** Psihologiya zhiznennyih situatsiy / L. F. Burlachuk, E. Yu. Korzhova. – M. : Ros. ped. agentstvo, 1998. – 263 s.
4. **Vlasenkova E. G.** Otvetstvennost kak vozmozhnost / E. G. Vlasenkova : materialy III gorod. nauch.-prakt. konf. prepodavateley i studentov / YuSPIEPI. – Yuzhno-Sahalinsk : Izd-vo YuSIEPI, 2005.
5. **Golovko N. A.** Svoboda i moralnaya otvetstvennost / N. A. Golovko. – M. : Znanie, 1973. – 63 s.
6. **Dementiy L. I.** Otvetstvennost kak resurs lichnosti : monografiya / Lyudmila Ivanovna Dementiy. – M. : Inform-Znanie, 2005. – 188 s.
7. **Karpov A. V.** Psihologiya reflektivnyh mehanizmov deyatel'nosti / A. V. Karpov. – M. : In-t psihologii RAN, 2004. – 424 s.
8. **Kuznetsova B. C.** Formirovanie sotsialnoy otvetstvennosti u studentov pedagogicheskogo vuza / V. S. Kuznetsova, V. S. Morozova // Sov. pedagogika. – 1983. – № 5. – S. 93 – 96.
9. **Leontev D. A.** Fenomen otvetstvennosti: mezhdru nederzhaniem i giperkontrol'em / D. A. Leontev // Ekzistentsialnoe izmerenie v konsultirovanii i psihoterapii. – Т. 2. – Birsh-tonas ; Vilnyus : VEAET, 2005. – S. 7 – 22.
10. **Lozhkin H. V.** Poniattia vidpovidalnosti v istoriko-filosofskomu psykholohichnomu dyskursi / H. V. Lozhkin, O. V. Lazorko // Psykholohiia i suspilstvo. – 2003. – № 4. – S. 61 – 71.
11. **Lomov B. F.** Metodologicheskie i teoreticheskie problemy psihologii / B. F. Lomov. – M. : Nauka, 1984. – 444 s.
12. **Maksymenko S. D.** Psykholohiia osobystosti / Maksymenko S. D., Maksymenko K. S., Papucha M. V. – K. : KMM, 2007. – 296 s.
13. **Morozkina T. V.** Formirovanie vnutrenney otvetstvennosti (na materiale dezhurstva shkolnikov po klassu) : avtoref. dis. ... kand. psihol. nauk : 19.00.07 / Morozkina Tatyana Vasilevna. – M., 1984. – 20 s.
14. **Moskalenko V. V.** Psykholohiia sotsialnoho vplyvu : navch. posib. / V. V. Moskalenko. – K. : Tsentr uchbovoi l-ry, 2007. – 448 s.
15. **Muzdyibaev K.** Psihologiya otvetstvennosti / K. Muzdyibaev. – L. : Nauka, 1983. – 240 s.
16. **Polyakova O. N.** Stress: prichiny, posledstviya, preodolenie / O. N. Polyakova ; pod red. A. S. Batueva. – SPb. : Rech, 2008. – 144 s.
17. **Psihologicheskaya** entsiklopediya / [pod red. R. Korsini, A. Auerbaha]. – [2-e izd.]. – SPb. : Piter, 2006. – 1096 s.
18. **Psykhohohiia** osobystosti : slovnyk-dovidnyk / [za red. P. P. Hornostaja, T. M. Tytarenko]. – K. : Ruta, 2001. – 320 s.
19. **Rudkovskiy E. I.** Svoboda i otvetstvennost lichnosti / E. I. Rudkovskiy. – Minsk, 1986. – 152 s.
20. **Rumyantseva N. N.** Psihologicheskie usloviya razvitiya sotsialno-

otvetstvennogo povedeniya podrostkov : avtoref. dis. ... kand. psihol. nauk : 19.00.07 / Rummyantseva Natalya Nikolaevna. – M., 1990. – 18 s.

21. **Savchyn M. V.** Psykholohichni osnovy rozvytku vidpovidalnoi povedinky osobystosti : dys. ... d-ra psykhol. nauk : 19.00.07 / Savchyn Myroslav Vasylovych. – K., 1997. – 410 s.

22. **Sohan L. V.** Razvitie lichnosti: tselepolaganie i otvetstvennost / L. V. Sohan, L. I. Gryadunova // Chelovek: perestroyka myishleniya i povedeniya. – K., 1991. – S. 88 – 92.

23. **Chepelieva N. V.** Zhyttieva sytuatsiia osobystosti / N. V. Chepelieva // Osnovy prakt. psykholohii. – K. : Lybid, 1999. – S. 112 – 135.

24. **Shvalb Yu. M.** Metodolohiia ekspertnoho doslidzhennia v psykholohii / Yu. M. Shvalb // Psykholohichni chynnyky rozvyvaiuchoho navchannia v riznykh osvitykh systemakh : posibnyk / za zah. red. akad. S. D. Maksymenka. – K. : In-t psykholohii im. H. S. Kostiuka APN Ukrainy, 2000. – S. 42 – 56.

Надійшла до редколегії 21.05.14

УДК 35.08

Наталія СОРОКІНА, Тетяна СЕРЬОГІНА
Національна академія державного управління
при Президентові України

Дніпропетровський регіональний інститут державного управління

ЕТИЗАЦІЯ ПУБЛІЧНОЇ СЛУЖБИ ЯК ЧИННИК ГУМАНІЗАЦІЇ СУСПІЛЬСТВА: ЗАРУБІЖНИЙ ДОСВІД

Аналізується закордонний досвід щодо етичних аспектів розвитку та реформування публічної служби. На основі аналізу визначається, що розвинуті країни світу, зокрема США, Російська Федерація, країни ЄС, однак в тому, що вихідним для етики публічної служби є принцип гуманізму.

Ключові слова: етизація, публічна служба, публічний службовець, професійна етика, кодекси поведінки.

Наталья Сорокина, Татьяна Серьогина. Этизация публичной службы как фактор гуманизации общества: зарубежный опыт

Анализируется зарубежный опыт относительно этических аспектов развития и реформирования публичной службы. На основе анализа определяется, что развитые страны мира, в частности США, Российская Федерация, страны ЕС, единодушны в том, что исходным для этики публичной службы является принцип гуманизма.

Ключевые слова: этизация, публичная служба, публичный служащий, профессиональная этика, кодексы поведения.

Nataliia Sorokina, Tetiana Seregina. Etization of public service as a factor of humanization of the society: foreign experience

The foreign experience regarding ethical aspects of the development and reform of the public service is analyzed. On the basis of the analysis were selected that developed countries of the world, among which we considered the US, Russia, EU countries were unanimous about the fact that the source for ethics of the public service is the principle of humanism.

Key words: etization, public service, public employee, professional ethics, codes of conduct.

Публічна служба є вираженням особливої довіри з боку суспільства й держави, вона висуває високі вимоги до моральних якостей публічних службовців. Для того щоб бути ефективною, публічна служба повинна ґрунтуватися на міцному духовно-моральному фундаменті. Цілі публічної служби, її провідні принципи, норми, професійні вимоги до її кадрів – усе має моральний аспект, що вирішальною мірою визначає її спрямованість, її основні домінанти. Моральна атмосфера в органах влади, неохайність відповідального чиновника можуть серйозно дискредитувати будь-які благі наміри влади. У суспільній думці авторитет публічних службовців справедливо пов'язують насамперед із їх порядністю, справедливістю.

Етика публічної служби тісно пов'язана із соціальною структурою конкретного суспільства і чітко визначається нею. У цьому, як правило, відображаються традиційні уявлення суб'єктів тої або іншої спільноти про статус свого суспільства загалом, про перевагу своєї цивілізації тощо. Водночас етика публічної служби являє собою об'єднання універсальних правил, що застосовуються в усьому цивілізованому світі. Усе це зумовлює необхідність постійного осмислення, дослідження та вдосконалення етичних норм на публічній службі, що, у свою чергу, сприятиме досягненню стратегічних цілей держави.

Питання етики публічних службовців та етичних реформ на публічній службі активно обговорюються у світовому науковому просторі. Серед українських науковців, які займаються цими питаннями, слід виділити праці О. Антонової, Т. Василевської, Н. Гончарук, С. Дубенко, В. Князева, В. Козловського, Н. Липовської, А. Ліпенцева, Т. Мотренка, І. Надольного, Н. Нижник, М. Нинюк, О. Оболенського, В. Олуйка, Л. Пашко, М. Пірен, В. Ребкала, М. Рудакевич, Т. Сенишкіної, С. Серьогіна та ін. Теоретичні розробки проблем етики державної служби здійснюють зарубіжні науковці, такі як: У. Брюс, С. Васильєв, П. Дробишев, А. Конов, Дж. С. Лей, К. Луганський, Е. Охотський, Д. Плант, Г. Райт, П. Фінн та ін. Однак узагальненню та